

Нечупей Л.Ю., аспірант кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

Правовий статус неповнолітнього підозрюваного під час досудового розслідування

Проблематика, пов'язана з правовим статусом особи, постійно перебуває в центрі уваги вчених і практиків.

Неповнолітній перебуває у статусі підозрюваного з часу повідомлення про підозру або затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення і до моменту передачі обвинувального акта до суду.

Підозрюваний користується правами, що визначені Конституцією України (ст. ст. 28, 29, 55, 56, 59, 62, 63), міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Основний перелік процесуальних прав та обов'язків підозрюваного закріплено в ст. 42 КПК України. Зокрема, згідно ч. 3 ст. 42 КПК України підозрюваний має право:

- 1) знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють;
- 2) бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені КПК України, а також отримати їх роз'яснення;
- 3) на першу вимогу мати захисника та користуватися його допомогою з дотриманням визначених КПК України умов;
- 4) не говорити нічого з приводу підозри проти нього або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання;

- 5) давати пояснення, показання з приводу підозри чи в будь-який момент відмовитися їх давати;
- 6) вимагати перевірки обґрунтованості затримання;
- 7) у разі затримання або застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою - на негайне повідомлення членів сім'ї, близьких родичів чи інших осіб про затримання і місце свого перебування;
- 8) збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази;
- 9) брати участь у проведенні процесуальних дій;
- 10) під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу;
- 11) застосовувати з додержанням вимог КПК України технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь;
- 12) заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла;
- 13) заявляти відводи;
- 14) одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення;
- 15) оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді в порядку, передбаченому КПК України;
- 16) вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо підозра не підтвердилася;
- 17) користуватися рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави.

Якщо затримана особа є неповнолітньою, то працівник правоохоронного органу, який здійснив затримання, незалежно від повідомлення, здійсненого неповнолітнім затриманим, зобов'язаний негайно сповістити про її затримання і місце перебування батьків (усиновителів), опікунів чи піклувальників, інших повнолітніх близьких родичів чи членів сім'ї, а також представників органів опіки та піклування, установи і організації, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітня особа.

КПК України містить ряд додаткових процесуальних гарантій які і відзначають особливості здійснення кримінального провадження стосовно неповнолітніх. Ці гарантії поширюються на неповнолітніх, що мають статус підозрюваного, обвинуваченого (підсудного), засудженого (виправданого).

Зокрема, затримання та тримання під вартою можуть бути застосовані як запобіжні заходи лише до тих неповнолітніх, які підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні тяжких і особливо тяжких злочинів, і за умови, що слідчий, прокурор доведе, що встановлені під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу обставини є достатніми для переконання, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не може запобігти доведеним під час розгляду ризику чи ризикам (ч. 3 ст. 176 КПК). У випадку затримання особи за

підозрою у вчиненні кримінального правопорушення повинен складатись протокол відповідно до вимог КПК України.

Правовий статус підозрюваного крім процесуальних прав, визначених КПК України, складають також його процесуальні обов'язки, що закріплено ч. 7 ст. 42 КПК України.

Підсумовуючи, зазначимо, що процесуальний статус неповнолітнього підозрюваного базується на визначеному в законі загальному процесуальному статусі підозрюваного (повнолітнього). Водночас враховуються особливості процесуального характеру, пов'язані з участю неповнолітніх у кримінальному провадженні, які відображені у гл. 38 КПК України «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх».